

Војо Д. КУШЕВСКИ

ЗА МЕСТОТО НА ТИТОВАТА ЛИЧНОСТ ВО НАСТАВАТА ПО ИСТОРИЈА

Определувајќи се за поставеното прашање, се задржуваме само на одредени наши согледувања, сакајќи истовремено да укажеме и на потребата од натамошни истражувања и третман и на други прашања што се поврзани или се наметнуваат во врска со местото и дидактичката обработка на личноста на Тито во наставата по историја, овде главно во училиштата со насочено образование.

Ова дотолку повеќе што — наспроти фактот што е прилично сторено (а и во иднина тоа ќе биде) во проучувањето и до доаѓањето до нови сознанија за богатата животна, револуционерна и државничка дејност, а според тоа и за местото на Тито во најновата историја на југословенските народи и народности, посебно во историјата на македонскиот народ, како и во работничкото движење и воопшто во современата светска историја, потоа, сврзано со ова, наспроти издадените собрани дела на Тито, бројното творештво за него на подрачјето на научната, мемоарската, публицистичката и белетристичката литература, народното творештво, бележливото ликовно творештво и друг визуелен материјал за Тито и друго — ние наоѓаме дека севе ова не го следат и соодветни иновативни зафати или збогатување со нови наставни содржини и нивна методска обработка и друго за посестран третман на личноста на Тито во споменатата настава.

Изненадува и податокот дека кај нас во соодветната периодика отсутствуваат научни и стручни прилози за тоа како е поставена и како се обработува личноста на Тито од психолошко-педагошки и методски аспект во училиштата, а посебно во наставата по историја.

И при изработувањето на наставните програми, нивната конкретизација во учебниците и прирачниците, ова прашање како да е предоставено на самите автори односно на наставниците... А ова можеби произлегува и од тоа што задолжените за конципирање и изработка на наставните програми по

историја, посебно во Македонија — поттикнати и преокутирани со задачите сврзани со реформирањето на школството од ослободувањето наваму — како да беа повеќе концентрирани во внесување на нови содржини во наставата по историја, со нивната рационализација, односно реализација во учебниците и прирачниците и слично, така што како да стоеле настрана другите актуелни наставни прашања меѓу кои спаѓа и третираното.

Во смисла на горново ние сме слободни да констатираме дека во програмските упатства за наставата по историја до неодамна не постоеја суштини, инструкции или обрнување посебно внимание на наставниците при обработката на личноста на Тито.

Имајќи ги, се разбира, предвид теоретските поставки на методиката на наставата по историја за особената важност и местото на историската личност за реализација на образовните и воспитните задачи, ние сметаме дека во наставата по историја (на обата степени на школување) сè уште не се искористени (во оваа смисла) образовно-воспитните можности што ги дава револуционерното дело и севкупната личност на Тито.¹⁾

На пример, во наставата по историја во недоволна мера го задоволуваме природниот интерес кај учениците да ја создаат интегралната Титова личност. Имено, периодот од неговиот животен пат и неговата револуционерна дејност до доаѓањето за генерален секретар на КПЈ не е доволно присутен или потенциран во наставните програми, а опored тоа и во учебниците, прирачниците и во наставата, почнувајќи од неговото детство и младицкото време, како неуморен илегален партиски работник, кој многу патувал од земја во земја, постојано учел, се здобивал со животно и револуционерно искуство и се формирал како омилен и истакнат партиски работник, функционер и раководител. Во таа смисла Тито е пример на младите како личност која, наспроти тешкотиите и опасностите, опстојувала и се борела за своите идеали и како борбена и непомирлива со неправдите, со туѓинското иго, експлоатацијата, пример — како треба да се однесува комунистот спрема класниот непријател (Бомбашкиот процес) и др.

И токму заради тоа што се работи за личност која со своето дело се вградилa и претставува дел од нашата најнова историја, односно дека живееме во Титовата епоха, тогаш — преку следењето на животниот пат на Тито, на она со што и во што тој придонел, чувствувајќи ги историските задачи на

¹⁾ За ова прашање види и во статијата — **Војо Кушевски**, Личноста на Гоце Делчев во наставата по историја — некои дидактички опсервации. Гоце Делчев (1872—1972) — Материјали од симпозиумот одржан на 8, 9 и 10 ноември 1972 година во Штип по повод 100 годишнината од раѓањето на Гоце Делчев, МАНУ, Скопје, 1973, стр. 327.

работничката класа, стремежите на народните маси, воопшто на пулсот на времето и на средината од која потекнува и во која делувал — во наставата по историја — во методска смисла можна е и персонификација на односното минато, особено пожелна за пониските ученички возрасти, преку поподробното изучување на животот и револуционерното дело на Тито за да се пренесат во колоритот на времето, идеалите, моралот на луѓето од тоа време, за подобро, полесно и потрајно да ја разберат и сфатат епохата и самите настани.⁴⁾ Со тоа уште посилено ќе се делува на емоционалниот однос кон минатото и во формирањето на моралната личност на ученикот.

Што се однесува до состојбата по ова прашање во наставата по историја во училиштата, според нашето мислење, неоспорно е дека е присутна личноста на Тито. Таа е сублимирана со настаните низ кои дејствувала, активно е присутна, што е и методолошки и методски правилно.

При тоа е забележливо мошне живото интересирање кај учениците за Титовата личност од времето на Народноослободителната војна и револуцијата. А ова е и разбирливо, бидејќи се работи за личност која е во акција, за нејзините подвизи во борбите, за херојските дела и особено спрема врховниот командант — Тито. Имено, со својата динамичност и драматичност настаните и личностите сврзани со нив (посебно во услови на герилско војување) го привлекуваат со особен интензитет вниманието и кај учениците од доцнежната адолесцентна возраст. Впрочем, ретко кој може да им одолее на драматичните и судбоносните настани и на улогата на Тито, како во востаничката 1941, во Ужичката република, во Битката на Кадинача, Игманскиот марш, Битката за ранетите, рушењето на мостот на Неретва, на битките на Сутјеска, ранувањето на Тито или на настаните сврзани со „Десантот на Дрвар“ итн. Тоа останува во секавање за целиот живот...

При тоа учениците — средношколци знаат и ги истакнуваат воено-стратешките и тактичките потези на Тито, како врховен командант на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Југославија.

Наведеново, а и нашиот увид ни дава за право да констатираме дека и во наставните програми, во учебниците, а според тоа и во наставната практика, личноста на Тито се следи, главно, и од времето на консолидирањето на КПЈ со неговото доаѓање за нејзин генерален секретар, потоа во 1941 година за да кулминира неговото име и дело како врховен командант на нашите вооружени сили во Народноослободителната војна што, како што наведовме, побудува огромен интерес и е со

2) Idem, стр. 328.

трајни впечатоци кај учениците, независно од нивната возраст. Исто така стои и фактот дека во Народноослободителната војна и револуцијата Тито предимно се третира и обработува, главно, како воена личност (воен стратег, војсководец, врховен командант на НОВ и ПОЈ, Маршал на Југославија). Заправо ваквиот третман на неговата личност, според нашето мислење, е во тесна врска, главно, со воената интерпретација на Народноослободителната војна и револуцијата на што сме укажале и порано³⁾.

Сепак, може и треба да се укаже (посебно за наставата од втор степен) дека за личноста на Тито во текот на Народноослободителната војна и револуцијата во наставата по историја помалку се укажува или недоволно се разработуваат фактите, односно изостануваат содржини од коишто треба да се осознаат Титовите квалитети и заслуги и како стратег и градител на идејно-политичката концепција и платформата на Народноослободителната војна и Револуцијата, независно од фактот што за него се говори во наставата и како личност која што се наоѓала на чело на државните функции, како претседател на Националниот комитет на народното ослободување на Југославија, прв претседател на владата на Демократска Федеративна Југославија и сл. Се работи за недоволно одбележување или непотенцирање, и тоа со конкретни податоци, на оние моменти, акти и одлуки кои се од кажатално значење за развојот на натамошниот револуционерен од на Народноослободителната војна, а кои имаат превосходен политички белег и значење во осмислувањето на нејзините цели и карактеристики, на нејзиниот хуман, социјален и политички аспект, а посебно во поглед на решавањето на националното прашање и др.

Имено, кога го свртуваме вниманието на личноста на Тито во текот на Народноослободителната војна, треба да се има предвид конкретниот материјал од кој ќе може да се осознае од нашите млади генерации каква е улогата и значењето на Тито, особено во судбоносните мигови за сета наша југословенска заедница и во најновата историја на македонскиот народ, за нас Македонците.

На пример, кога станува збор за 1941 година во Македонија, а тоа било времето кога се решавало да се биде или не и кога нашата Партија преземала политички, воени и организациони мерки за крвање на востанието, во учебничката литература, а и во наставата по историја, при интерпретацијата на овој материјал ние зборуваме, односно нашиот ученик мо-

³⁾ Војо Кушевски, Осврт врз идејно-воспитната страна на одделни наставни содржини од историјата на Ослободителната војна и Револуцијата (на примерот на Востаничката 1941 година). „Историја“, Скопје, бр. 2/1974, стр. 457—463 и др.

же повеќе да каже за предавството на Методија Шаторов — Шарло, за тоа дека самоволно ја споил партиската организација на КПЈ за Македонија со Бугарската работничка партија (комунисти), потоа за неговото сменување, а секако и за формирањето на нов Покраински комитет на КПЈ за Македонија на чело со другарот Лазар Колишевски. Меѓутоа, изостанува експонирањето на улогата на Тито, кој како генерален секретар на КПЈ, лично се ангажирал во тие судбоносни денови. Во таа смисла познати се писмата на Тито, посебно она од 24. VII 1941 година до Покраинскиот комитет на КПЈ за Македонија, пишувано во стилот на еден револуционерен акт, кога прашањата „не се решаваат на конференциска маса“. На тоа партиско раководство на чело со Тито, тогаш во 1941 година, согледало и оценило дека „секое колебање“ или дилеми во дадената историска ситуација е „рамно на предавство“⁴⁾ и може да им нанесе штета не само на ослободителната борба на македонскиот народ туку и на револуционерното движење и ослободителната војна на југословенските народи и народности под водството на КПЈ. Затоа Тито го разобличува Шарло пред македонските комунисти како опортунист, саботер и предавник на револуционерното дело.

Ова ангажирање и настојување на Тито од името на Централниот комитет на КПЈ е од опромно историско значење за македонскиот народ. Тоа говори за Титовата генијална визионерска политичка интуиција, за правовремен политички рефлекс, за неговата способност да ја оцени ситуацијата, да ја почувствува важноста на моментот и — како партиски раководител — да се заложат за вистинските интереси на македонскиот народ и да интервенира пред Коминтерната за да се спречи таквото самоволно и неовластено одделување на партиската организација на КПЈ за Македонија од КПЈ. Притоа, тој тогаш се покажал како личност со квалитети на искусен револуционер и политичар, на одличен стратег и тактичар на Народноослободителната војна и Револуцијата не само на македонскиот народ туку воопшто на југословенските народи и народности, дури и пошироко, зашто успехот на југословенската револуција има не позитивен одраз и на движењето на отпорот и кај останатите балкански и други народи!

Затоа ние грешиме кога во наставните програми, прирачниците и во наставниот процес по историја изостанува споменувањето на реченото и не се запираме на помошта и прижигите што Тито посебно ги пројавуваше. Имено, неговата ангажираност, пораките и советите, посебно до Партиското раководство во Македонија во 1941, 1942 и 1943 година до македонс-

⁴⁾ Цитираните изрази се од познатото писмо на Ленин до Централниот комитет на Болшевичката партија од 24. X односно од 6. XI 1917 година за кревање на Октомвриското востание.

ките комунисти, се од непроценливо значење зашто тогаш тие беа од судбоносно значење за македонскиот народ.

Во оваа смисла често се цитираат историските пораки на Тито, упатени до партиското раководство во Македонија, во 1943 година, а посебно, во писмото од 16 јануари 1943 година. Со нив Тито укажува дека учеството на македонскиот народ во вооруженото востание треба да се засновува и на национален план и дека неговото помасовно вклучување во НОВ ќе биде во зависност од убеденоста на тој народ дека со оваа борба нема да се повтори стариот централистички, хегемонистички, денационализаторски режим од стара Југославија. Во оваа смисла, тргнувајќи од националната нерамноправност и ропската положба на македонскиот народ во Кралството Југославија од една, и неговите национални ревандации од друга страна, во ова писмо Тито подвлекува дека „Народноослободителната борба е изразита форма преку која се решава прашањето за опстанокот, слободата и независноста на сите народи, па се разбира и на македонскиот“. И натаму: „Преку учеството во денешната борба против фашизмот се огледува политичката зрелост на масите, готовноста на одделните народи да извојуваат своја национална слобода и да обезбедат целосен иден национален развиток...“ Подолу Тито нагласува дека „нашата Партија со правилниот став по националното прашање и борбата на која ги повика народите на Југославија за извојување на народните права и слобода, можеше да ги дигне на востание сите народи на Југославија.“

И во истото писмо Тито пред македонскиот народ ја истакнува особено улогата на нашата Партија како гарант во остварувањето на поставените цели на борбата. Особено дека нема да се врати старото по победата. Имено, дека „Нашата Комунистичка партија на Југославија е токму таа гаранција дека братската заедница на рамноправните народи со право на самоопределување (кое не ќе може да биде злоупотребе-но) во суштина ќе биде сосем спротивна и сосем поинаква од бивша Југославија и од народите на замразениот реакционерен хегемонистички режим. Со денешното единство и со заедничката борба, поврзана со борбата против фашизмот во светски размери, народите на Југославија, се сè поблиску до целта за остварување на своите национални стремежи.“

За тоа историјата му даде за право на Тито.

Зашто и овде тој ни се претставува како прониклив политичар кој мошне придонесе за развојот на Народноослободителната војна и во Македонија.⁵⁾

⁵⁾ Меѓу другото истакнатите историски личности се ценат и по нивните правилни, далекусежни одлуки, решенија и акции што се преземани токму во решавачките настани, битки и сл. Таков е примерот со Ле-

Впрочем, вниманието и грижите на Тито за тоа како се одвиваат приликите во Македонија и помошта за интензивирање на борбата на македонскиот народ — заедно со другите народи и народности на Југославија — против фашистичките окупатори нема да престанат во текот на целата Народноослободителна војна. Иако борбите во Македонија се воделе далеку од тие на главнината на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Југославија, сепак и овде се чувствувала Титовата помош за разорнување на востанието во Македонија, изразена на пример со испраќање на делегати на ЦК на КПЈ и на Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ и др.

Понатаму, не запирајќи се на решенијата на АВНОЈ во тоглед на нивното историско значење за македонскиот народ, на I-то заседание на АСНОМ околу на Тито било радосно кога своето задоволство за успехите на Народноослободителната војна во Македонија го изразува евидентно и преку телеграмата која ја упатил во својство на претседател на Националниот комитет на народното ослободување на Југославија до Првото заседание на АСНОМ, во која подвлекува дека „со својата херојска борба и со братската борбена помош на сите народи на Југославија, македонскиот народ ти поставува неразурнатите темели на својата слобода и рамноправност“, за да подвлече на крајот на телеграмата дека „Тоа е уште едно сведоштво дека нова Југославија останува верна на принципот за целосна рамноправност на сите нејзини народи.“

Впрочем, југословенските комунисти (КПЈ) се избираја за заземање правилен — марксистички — став спрема националното прашање и спрема нерешеното македонско прашање, Имено, вековната борба на македонскиот народ за своја национална слобода тие ја вклучија во програмата на своето револуционерно настапување. Македонското прашање стана дел од нивната борбена револуционерна програма и тие не го напуштија ниту за миг во НОВ и народната револуција.

За таквиот курс на КПЈ по македонското прашање, за неговото непоколебливо и доследно решавање, со што нашата Партија сред Македонците се здоби со опромен политички и морален капитал што ќе биде неизбришливо во историјата на македонскиот народ, полема заслуга има великанот на нашите народи и народности — Јосип Броз Тито.

ниновата историска одлука за одбраниот момент за кревање на Октомвриското востание во 1917 година или улогата на Тито во 1941, 1948 година и др. Но постојат и примери на фатални последици до кои довеле неправилните одлуки на одредени познати личности. Како пример го наведуваме Наполеоновото искажување по поразот што неговата армија го претрпе во Русија 1812—1813 година. Тогаш тој рекол: „Можеби не требаше да се решам на овој поход меѓутоа од генијалното до глупавото има само еден чекор!“

Горниве, а и други податоци, кои ние овде не можеме да ги наведеме заради ограничениот простор,⁶⁾ зборуваат дека Тито, како длабок марксист, доследен во реализацијата на политичката линија на КПЈ по националното прашање, и на македонското, ја сфати и ја чувствуваше душата, желбите и стремежите на македонскиот народ и никогаш не се колебае во неговата политичка зрелост.

Тој тоа го изразувааше на неколку наврати и по ослободувањето.

Впрочем, не вбројувајќи го не малиот број светски политичари од нашево време кои со своите изјави стоеле и стојат на страната на македонскиот народ, на неговиот слободен национален развиток во рамките на југословенската социјалистичка самоуправа заедница, нашите ученици треба да знаат дека се ретки истакнатите политички личности кои во поглед на вистината за Македонија, за борбата на македонскиот народ за слобода, немале длаки на јазикот, односно смело се застапувале за каузата на македонскиот народ за слобода, за решавањето на македонското национално прашање сходно со стремежите и целите на самиот македонски народ, на неговиот национален индивидуалитет и сл.

А можеме да потсетиме и на случаи на некои „заинтересирани“ политичари кои, познавајќи го ривалството на трите балкански буржоазии околу Македонија, прагматистички се однесувале сметајќи на одредени политички спекулации и комбинации со Македонија и нејзиниот народ, молчеле или отворено не се изјаснувале или биле резервирани во врска со македонското прашање.

И со оглед на историското минато, кога и порано се леее крокодилски солзи над горката судбина на овој мал, растргнат и напатен народ на Балканот и празните ветувања и спекула-

⁶⁾ На пример, третирајќи го националното прашање во Кралството Југославија во едно свое писмо од 2. XI 1936 година, упатено до Веселин Маслеша, Тито се застапува за правото на Македонците за самоопредување, за Југославија во иднина да стане „слободна заедница на сите народи на Југославија... поставена врз федеративни основи...“, во која „хрватскиот, словенечкиот, српскиот, црногорскиот и македонскиот народ треба на демократски начин да се изјаснат како ќе сакаат да ги уредат своите меѓусебни односи во државната заедница.“

И кога стана генерален секретар на КПЈ, тој пројави посебни грижи за консолидирање и јакнење на партиската организација и партиските кадри во Македонија. Во 1939 година, пак, познато е ангажирањето на Тито за состојбите во Македонија, за партиските кадри, а особено за правилниот третман на македонското прашање со познатиот напис — документ под наслов „КПЈ и македонското национално прашање“ за чиј автор се смета самиот Јосип Броз Тито и др.

циите околу него, Тито е уште поголем во очите на македонскиот народ и народностите кои живеат во Социјалистичка Република Македонија, посебно кога зборовите се претвораат во дело.

Тука лежи и објаснувањето на искрената приврзаност и љубов на македонскиот народ кон Тито, КПЈ и југословенската социјалистичка заедница.

Следејќи ја, меѓутоа, нашата тема, на ова место ние би го свртеле вниманието на состојбата дека е мал бројот на ученици од училиштата со средно насочено образование кои можат да наведат битни податоци за грижите и личното ангажирање на Тито по македонското прашање, за неговото решавање во предвоениот период, во текот на Народноослободителната војна, а исто така и по ослободувањето, на пример, за Бледските спогодби и др.

Се разбира, постојат и други историски податоци не само во врска со местото и улогата на Тито во најновата историја на македонскиот народ туку воопшто за поцелосно согледување на неговата личност, неговиот политички гениј, со осведочени способности во раководењето и како господар во дадената историска ситуација, како што е, на пример, прашањето за признавањето на нова Југославија од страна на сојузничките сили;⁷⁾ потоа улогата на Тито во 1948 година или одредени конкретност, а не само фразирање, како градител на политиката на активна мирољубива коегзистенција, на политиката на неврзување како законито движење во современиот свет, кои како наставна содржина треба да најдат соодветно доакцентирано место и третман во наставните програми, во учебничките текстови, прирачниците, односно во наставниот процес по историја, посебно во училиштата на средното насочено образование.

Обработката, пак, на ликот на Тито со употреба на портрет во наставата по историја е одделно повеќе методско прашање, независно од потребата за посветување поголемо внимание и на оваа тема од страна на соодветната специјална дидактика. Меѓутоа, на ова место ние само ќе одбележиме дека не сме се однесувале сосем стручно при изборот на неговите портрети било како фотографија било како ликовна уметничка творба. Одделно е, пак, прашањето: дали и колку се обработува личноста на Тито со употреба на неговиот портрет во наставата по историја. Додаваме дека дури и за учи-

7) Во ова се уверуваме, меѓу другото, и преку примерот на меѓународното признавање на Народна Република Кина долги години по победата на Кинеската социјалистичка револуција.

лиштата недостасуваат издадени портрети на Тито во демонстрационен формат за фронтална работа со учениците на часовите по историја.⁸⁾

И покрај тоа што се располага со портрети на Тито со кои може и илустративно да се следи неговиот животен пат, ние сметаме дека при изборот наставникот и составувачите на учебниците и прирачниците треба да се задржуваат главно на оние ликовни остварувања со кои најбележливо и трајно ќе се овозможи учениците да го доживеат и осознаат по-целосно и неговиот лик. Исто така, според нас, треба да се одбегнува на часот да се работи со многу Титови портрети. Затоа, при изборот треба да се ориентираме главно на неговиот лик од времето кога бил металски работник, потоа кога станува генерален секретар на КПЈ (пред 1941); потоа од времето на Народноослободителната војна, односно на Титовите воени портрети — фотографии на Жорж Скрипин кои се мошне драгоцени, вредни и успешни остварувања и импресивни и како документација, освен тоа и на уметничката мошне позната, популарна и изразита студија на Божидар Јакац⁹⁾ и омилената позната статуа на Тито од Антун Аугустинчиќ.¹⁰⁾

Користењето односно употребата на воените портрети на Тито е неопходно во наставата по историја, ако се сака и ликовно-физички да се доживее и разбере херојскиот лик, како олицетворение на политичките, етичките идеали на Народноослободителната војна и револуцијата. Впрочем, овие негови портрети се најомилени и заради тоа што е овде тој фотографан или ликовно обликуван во акција, кога од неговиот лик јасно се чита концентрацијата на мислите, непоколебливоста, решеноста, цврстината на војната... Затоа, во тие свои остварувања уметниците настојувале да го претстават Тито како симбол на револуцијата или како легенда на Народноослободителната војна и сл. Во тоа настојување најуспешни се и најавтентични портретите на Тито на Божидар Јакац и Антун Аугустинчиќ. Затоа, нивните портрети треба задолжително да се ко-

⁸⁾ Издавачките куќи, посебно оние кои изработуваат или издаваат и наставни средства, како да водат повеќе сметка за комерцијалниот ефект, отколку за осмислен и стручен однос и кон овие свои обврски, па и одговорности!

⁹⁾ Овој портрет не случајно е одбран за корицата на учебникот по историја за VIII одделение на основните училишта. Зашто ликот на Тито е мошне импресивен. Работен е со педантен графички израз, како Титовото лице да е извајано, со мошне нагласени карактеристични црти на неговиот лик, од збраното чело и веги, истакнатите јаболчници, изразитата брада и вилицы и стиснатите усни, — обликувано со сериозен и енергичен израз што го чини и изразот на неговиот поглед...

¹⁰⁾ Види за неа и во прилогот: **Војо Кушевски**, Кон Моносите за користењето на портретната пластика од Народноослободителната војна и Револуцијата во наставата по историја. — „Историја“, Скопје, бр 2/1979, стр. 183—184.

ристат при дидактичкото портретирање на Тито. Во секој кабинет по историја воените портрети на Тито треба да бидат задолжителен инвентар.

Најпосле, при изборот на портретот на Тито неопходен е и таков од времето по ослободувањето, било како фотографија било како уметничко дело, кое пак го изразува Титовиот жив, непосреден, хуман, благороден лик на државник, инспиратор, осмислител, творец и челник на нашата социјалистичка изградба, на нашите самоуправни социјалистички односи, градител на политиката на активна мирољубива коезистенција, на неврзувањето, пратеник на мирот во светот... Но и притоа, во тој лик ние треба да ги читаме веќе познатите карактеристики и особини на неговата личност — верна и доследна на идеалите на револуцијата, на слободата на нашите народи и народности, на одбраната независноста на земјата и сл.

Резимирајќи по прашањето за изборот на портретите на Тито за наставни цели, т.е. за нивна обработка на часовите по историја или како прилози на основните текстови во учебниците или прирачниците по историја, нашите сугестии би биле да не се ориентираме само кон еден портрет или само кон оној што ќе го прифатиме како врвно уметничко остварување и сл. Имено, наставникот треба да се ориентира кон неговите реалистички портрети, при што мислиме тоа да биде уверлив лик и од делото (особено ако е уметничка творба) да зрачи искреноста на уметникот. Кон ова додаваме дека од ликот на Тито треба да се изразува односно од анализата да се воочува карактеристичното, но не изразот да биде од дадениот миг или моментната психичка состојба. Значи, како историчари — педагози треба да сме заинтересирани за оние портрети на Тито што се адекватни на времето, тоа да бидат историски содржајни портрети кои веродостојно ни го претставуваат Тито во определена историска ситуација, што дејствуваат и како документ на времето. Зашто само со тоа ќе придонесеме учебниците и визуелно да ја запознаат и да ја доживеат личноста на Тито кога се изучува и анализира нејзината конкретна улога во соодветниот настан, период и сл.

Освен реченото, сметаме дека е неопходна изработка и издавање на посебна збирка на одбрани, систематизирани и дидактички обработени текстови за животот и делото на Тито за нивна непосредна апликација во наставата по историја. Ваквиот прирачник ќе биде мошне ефикасно и погодно средство како за наставникот така и за ученикот и ќе надополни една очигледна празнина во прирачната литература по предметот историја.

Бележиме исто така дека во текстовите на учебниците и прирачниците по историја авторите, а и наставниците во своите предавања треба почесто да користат, т.е. употребуваат и

одредени важни искажувања, мисли по разни поводи на Тито, така, на пример, кога тој стапи на историската сцена, што мошне ќе придонесува за осветлување на неговиот лик, а и за брзото и ефикасно сфаќање на многу прашања од нашата најнова историја, дотолку повеќе што Тито е мошне јасен, чист, и конкретен и достапен кога се обраќа било со говорен или пишуван збор.

Впрочем, оставнината за Тито, во збор и во подвижна и неподвижна слика, за неговиот живот, бројните повори забележани на магнетофонска или филмска лента и сета друга документација е прекрасен и богат материјал од кој треба да се одбере она што треба да служи како наставно средство, посебно за наставата по историја и да се наоѓа во кабинетите во училиштата. Таквиот аудио-визуелен материјал ќе го посакаат и одлично ќе им служи на сите млади Југословени што се школуваат. Во оваа смисла, од страна на одделни училишта, не би требало да се чека обработката и издавањето на таквите и слични наставни средства за Тито од издавачките претпријатија и други. Напротив, пожелно е уште сега секое училиште, а не само она што го носи името на Тито, систематски да работи, да собира материјал за Тито, и во блиска иднина да оформи посебна збирка, на текстови, на дела од Тито или за Тито, постоа на илустративен материјал, народното творештво и друго или да изработи (оформи) постојана школска изложба (соба, или катче во вид на школски музеј и сл) посветена на Тито. Но ова не го подразбираме како манифестација, туку тоа треба да биде наменето за постојана употреба во наставната работа, односно што ќе има трајна вредност за дотичното училиште!

Заклучувајќи го ова наше излагање, со оглед на горното, ние ќе подвлечеме уште еднаш дека наша обврска е, како наставна содржина во наставата по историја (и воопшто низ другите наставни предмети), да го внесуваме и обработуваме она што е најважно како конкретен податок за Тито за да може што поцелосно — со историски факти — да се знае и да се разбере улогата и местото на личноста на Тито во најновата историја на македонскиот народ и воопшто во историјата на југословенските народи и народности, а и во светски релации. Притоа, за нас Македонците од вонредно значење е задачата и прижите во наставниот процес по историја (и како целокупна деност на училиштето) — за поангажирана и програмска обработка на Тито како историска личност

А нашата мотивираност за овој осврт доаѓа и оттаму што често се подвлекува во она што досега се напиша или изјави за Тито дека југословенските народи и народности се горди односно треба да се пордеат на својот голем син, кој стана и светски праѓанин, дека живееме во Титова епоха и сл. Ако овие

и слични такви оценки се искажувани не само од Југословените туку и од истакнатите личности, и граѓаните на нашево време и надвор од југословенските граници, тогаш се поставува оправдано прашањето — како стојат нештата во врска со местото и третманот на таа личност во наставата по историја и наставата воопшто?

Оттука наше мислење е дека е нужно преиспитување на наставните програми по историја и на соодветните учебници и прирачници во поглед на застапеноста и обработката на личноста на Тито и во методска смисла, за поцелосна, поосмислена, поангажирана и програмирана нејзина обработка во училиштата.

Заправо, не треба да ја испуштиме од предвид потребата од давање можности на учениците да се запознаат со повеќе факти за омилената фигура на Тито и да ја спознаат неговата величина и улога во нашето скорешно минато.

Во смисла, како што во Книгата на жалоста во месец мај годинава во Кладово мајката Вјекослава Савиќ запишала: „Моите деца ќе ги учам да ја сакаат, да ја изградуваат и да ја чуваат Титова Југославија“¹¹⁾, или Јосип Јозик; наставник од Валово: „Историјата добро ја познавам, а посебно онаа која што Ти ја пишуваше. Тоа е историја којашто секого го обврзува. Тоа е Титова историја“.¹²⁾

Такашто кога ќе се постави прашање на учениците: Зошто го сакам Тито? — одговорот треба да содржи школки — конкретни знаења, факти. А така Тито уште повеќе ќе биде сознателно ценет, сакан и незаборавно присутен во срцата на југословенските генерации и посебно од оние што веќе не ќе го знаат и помнат како физички присутен меѓу нас.

¹¹⁾ В. „Борба“, Београд, од 16 мај 1980 год., стр. 2.

¹²⁾ Idem.